

1.01 Izvirni znanstveni članek

UDK 929.52STU:728.82(497.4Vurberk)"1441/1616"

Prejeto: 26. 4. 2016

Maja Toš

Mag. phil., dr. phil., Verein ScienceCenter-Netzwerk, Landstraßer Hauptstrasse 71, A-1030 Wien
E-pošta: toš@science-center-net.at

Kako so vurberški Stubenbergi zaznamovali svoj življenjski prostor*

IZVLEČEK

Vurberška linija plemiške družine Stubenberg, ki je med letoma 1441 in 1616 posedovala grad Vurberk, je eno prezrtih poglavij zgodovine plemstva v vojvodini Štajerski in zgodovine današnjega slovenskega prostora v širšem kontekstu. Medtem ko lahko zgodovino omenjene družine (vsaj delno) rekonstruiramo s pomočjo ohranjenih pisnih virov, so razvaline njenega matičnega gradu le še blede senca svoje nekdanje razsežnosti in veličine. Kljub temu pa obstaja še vrsta drugih materialnih sledi Stubenbergov z Vurberka, ki kaže na njihovo prisotnost v širšem geografskem prostoru svojega osrednjega zemljiškega gospostva – vse do današnjih dni.

KLJUČNE BESEDE

Stubenberg, Vurberk, vojvodina Štajerska, plemstvo, genealogija, (materialni) zgodovinski viri

ABSTRACT

THE STUBENBERGS OF VURBERK (WURMBERG) AND THEIR MARK ON THEIR LOCAL ENVIRONMENT

The Vurberk/Wurmberg line of the noble Stubenberg family, which owned the Vurberk Castle between 1441 and 1616, is one of the overlooked chapters of the history of nobility in the Duchy of Styria, as well as the history of present-day Slovenian territory in a broader context. Whereas the history of the aforementioned family may (at least in part) be reconstructed with the use of preserved written sources, its home castle, now lying in ruins, is but a pale shadow of its former scale and grandeur. Nevertheless, there are still many other material traces of the Stubenbergs of Vurberk that attest to their presence in the wider geographical area of their central seigniory – all to the present day.

KEY WORDS

Stubenberg, Vurberk/Wurmberg, Duchy of Styria, nobility, genealogy, (material) historical sources

* Pričujoči prispevek temelji na avtoričinih raziskavah v okviru doktorskega študija zgodovine na Univerzi na Dunaju, ki jih je leta 2015 predstavila v disertaciji z naslovom *Die Stubenberg auf Wurmberg. Zwei Jahrhunderte einer Familiengeschichte (1441–1616) / Stubenbergi z Vurberka. Dve stoletji družinske zgodovine (1441–1616)*.

Ko se množice turistov in drugih občudovalcev Bleda valijo po tamkajšnjem grajskem dvorišču, večina uživa v razgledu na jezero z očarljivim otočkom ter na slikovito naravo, ki ga obdaja. Tisti, ki jih pritegne tudi grajska arhitektura, pa opazijo monumentalno triforno okno, ki je vgrajeno v steno nad vhodom v grajski muzej. In prav ta arhitektonski element je tisti, ki enega danes najbolj obiskanih gradov na Slovenskem povezuje z enim nekoč najmočnejših gradov današnjega slovenskega ozemlja, namreč z gradom Vurberk. Toda pojdemo lepo po vrsti.

Grad Vurberk, fevd salzburske nadškofije, so v drugi polovici 12. stoletja zgradili koroški gospodje Humberški (nem. Hollenburg), leta 1246 pa so ga od njih z dedovanjem pridobili gospodje Ptujski.¹ Friderik IX. Ptujski, poslednji moški predstavnik družine, je umrl leta 1438. Poleg ogromnega premoženja sta za njim ostali dve sestri, Ana in Agneza oziroma njuna moža, ki sta med tistimi, ki so si prizadevali za kos dediščine gospodov Ptujskih, stala tako rekoč v prvi vrsti. Agneza Ptujka († pred 21. aprilom 1449) se je že leta 1432 omožila z Leutoldom Stubenberskim († 1469/70),² Ana pa je bila poročena z grofom Janezom II. Schaunbergom. Po nekajletnih pogajanjih sta sestri 22. decembra 1441 le podpisali delitveno pogodbo in si razdelili obsežne posesti gospodov Ptujskih ter druge vire njihovih številnih dohodkov, med njimi gornine, desetine, mitnine, dohodke od sodnih pravic, odvetništva nad cerkveno posestjo in številne druge.³ Agnezi in Leutoldu je med drugim pripadel tudi grad Vurberk, ki je stal na jugu vojvodine Štajerske, na pobočju nedaleč od levega brega Drave, ob cesti, ki je povezovala Maribor in Ptuj. Njuno potomstvo si je po Vurberku, ki je (p) ostal njihov matični grad, nadelo tudi ime: vurberška

linija gospodov Stubenberg. Stubenbergi so Vurberk posedovali skoraj dve stoletji, vse do leta 1616, ko so ga bili primorani prodati.

Raziskovanje vurberške linije družine Stubenberg ni preprosto, predvsem zato, ker se vurberški graščinski arhiv za čas, ko je bila posest v rokah te družine, ni ohranil. Tako je treba fragmentarno pisno dokumentacijo, ki je nastala v okviru delovanja vurberškega gospostva (od fevdnih podelil, kupoprodajnih, zakupnih in zamenjalnih pogodb, računov, zapuščinskih spisov itn.), iskati med arhivskim gradivom kapfenberške linije Stubenbergov v samem družinskem arhivu rodbine, posamezni dokumenti pa so se zaradi narave svoje vsebine ohranili tudi v arhivih tistih plemiških družin ali cerkvenih institucij, s katerimi so vurberški Stubenbergi sklepali najrazličnejše posle (poročne naveze, prodaje ali nakupi zemljišč, pridobivanje zemljiških pravic itn.). Tako se je s temeljitim raziskovanjem v arhivih izkazalo, da se je za čas med koncem 15. stoletja in začetnimi desetletji 17. stoletja vendarle ohranila kopica izjemnih pisnih dokumentov, ki so nastali (ne)posredno izpod peres članov vurberške veje družine Stubenberg. Nekateri od njih bodo podrobneje predstavljeni v nadaljevanju.⁴

Če se vrnemo na začetek: Agneza in Leutold Stubenberg sta imela dva sinova, starejši Friderik je že zgodaj umrl, medtem ko je o mlajšem Janezu († 1480) znanih več biografskih dejstev. Janez je aktivno podpiral Andreja Baumkircherja, kasneje svojega tasta, pri njegovi vstaji proti deželnemu knezu in cesarju Frideriku III. med letoma 1469 in 1471. Po končani fajdi in Baumkircherjevi usmrtitvi aprila 1471 je več kot leto dni preživel v priporu, hkrati pa je cesar zaradi njegovih političnih navez zaplenil precejšen delež družinskega premoženja, ki je poleg dediščine po materini strani obsegalo tudi ogromno posesti in dohodkov po očetu Leutoldu, kar je izviralo od gospodov Stubenberg. Ti so imeli matični grad v Kapfenbergu na današnjem avstrijskem Štajerskem. Slednjič je Janez, prvi predstavnik vurberške linije družine Stubenberg, svojim naslednikom od večjih posesti zapustil le Vurberk in Hompoš/Pohorski Dvor.

Ob svoji smrti leta 1480 je Janez Stubenberg zapustil tri mladoletne sinove, za katere je skrbel njihov stric Friderik Stubenberg († 1502), sin Leutolda in njegove druge soproge. Zaradi svoje vloge skrbnika je dal Friderik leta 1480 sestaviti register dohodkov gosposčine Vurberk, kot jih je zabeležil po smrti svojega (pol)brata Janeza.⁵ Hkrati je dal spisati seznam vseh izdatkov omenjene gosposčine.⁶

Dvorišče blejskega gradu s trifornim oknom z gradu Vurberk (foto: http://www.gradovi.net/castle/bled_castle; 25. 3. 2016).

¹ Hajdinjak in Vidmar, *Gospodje Ptujski*, str. 43–44.

² StLA, AUR 5330 (3. III. 1432, brez navedbe kraja).

³ Delitvena pogodba se ni ohranila v izvirniku, njen najstarejši znani prepis je v rokopisni zbirki Avstrijske nacionalne knjižnice: ÖNB, Handschriftensammlung, Codex 13996.

⁴ Za natančnejši pregled virov in stanja raziskav na temo vurberške linije družine Stubenberg prim. Toš, *Stubenberg*, str. 23–31.

⁵ StLA, AS, K 51/H 436, Ämter und Herrschaften, Herrschaft Wurmberg, Einnahmen, 1480 (obseg: 26 listov).

⁶ StLA, AS, K 51/H 437, Ämter und Herrschaften, Herrschaft Wurmberg, Ausgaberegister 1480–1498 (obseg: 26 listov).

Najkasneje spomladi 1498 se je Friderikovo skrbništvo končalo; brata Gašper († 1524) in Baltazar († 1509) sta se sporazumela s svojim stricem in potrdila, da sta grad Vurberk z vsem imetjem prejela kot dediščino po svojem očetu.⁷ Njun mlajši brat Franc se tudi v tem dokumentu ne omenja več, kar dovoljuje sklep, da je bil tedaj že mrtev.

Friderik, Gašper in Baltazar so se sporazumeli tudi o vseh podrobnostih izročitve imetja, listin, zadolžnic in drugih dokumentov. Med drugim sta se brata Stubenberg z Vurberka morala obvezati, da bosta prevzela vse dolgove svojega očeta Janeza, ki jih je imel pri Judih.⁸ Z omenjenim dogovorom je bila sklenjena dokončna razdelitev nekdanje posesti Leutolda Stubenberškega. Poleg tega je bilo natančno določeno, kaj pripada kateri veji družine. Gre za ključni dokument, ki potrjuje izoblikovanje in obstoj vurberške linije družine, ki sta jo v tem času zastopala brata Gašper in Baltazar.

Pred predajo Vurberka Gašperju in Baltazarju so že leta 1496 spisali nov urbar gospodstva. Kakor je bilo pri urbarjih običajno, je tudi ta nastal ob menjavi lastnika oziroma gospodarja zemljiškega gospodstva. V urbarjih so zabeležene vse lastniške pravice dotičnega gospodstva ter dajatve in storitve njegovih podložnikov, zato so neprecenljiv vir informacij ekonomskega, administrativnega in pravnega značaja. Razkrivajo posestveno strukturo podeželja, ponujajo vpogled v socialno sestavo prebivalstva ter ne nazadnje dopolnjujejo jezikoslovne in topografske raziskave. Urbarji pa niso le eden pomembnejših virov za raziskovanje zemljiškega gospodstva, temveč lahko v primerih, ko so v urbarju navedeni kraji, kjer je gospodstvo pobiralo desetino, posredujejo pomembne podatke za določitev župnijske mreže, predvsem za čas pred 16. stoletjem. Vurberški urbar iz leta 1496 je ohranjen v izvirniku, v njem so našteje vasi in naselja ter podložniki, ki so ob koncu 15. stoletja pripadali vurberškemu gospodstvu.⁹

Dve leti za tem, najkasneje 18. maja 1498, je Vurberk prišel v roke Gašperja in Baltazarja Stubenberga, kar potrjuje ohranjeni register vurberškega arhiva, ki nosi isti datum.¹⁰ V njem so poleg prodaje posesti

popisani dokumenti in posest, ki je Janezu Stubenbergu ostala po njegovi udeležbi v Baumkircherjevi fajdi. Skupaj je navedenih 100 dokumentov različnih vrst, ki pa si ne sledijo v kronološkem zaporedju. Omenjeni so tudi številni dokumenti gospodov Ptujskih in dokumenti iz časa začetka vurberške linije gospodov Stubenberg, ki se sicer niso ohranili. Številni toponimi izpričujejo najstarejše znane pisne omembe krajev z območja vurberške gosposčine, zato je omenjeni arhivski register eden temeljnih virov za raziskovanje lokalne zgodovine širšega dravskega in ptujkega območja.¹¹

Pri umestitvi Vurberka v širše regionalno zgodovinsko dogajanje je treba izpostaviti pomembno obrambno vlogo gradu kot sedeža gospodstva, kajti Vurberk je bil vse od druge polovice 15. stoletja večkrat prizorišče turških vpadov. Že v 70. letih so Turki resno ogrožali podložniške vasi in prebivalstvo, na območju gospodstva pa so plenili tudi leta 1493 in 1494, vendar gradu nikoli niso zavzeli.¹²

Hkrati je bilo vurberško gospodstvo prizorišče bojev ogrskega kralja Matije Korvina s cesarjem Friderikom III., ki so med letoma 1477 in 1490 zajeli tudi območje današnje slovenske Štajerske. Ogrska vojska je najprej zasedla salzburska gospodstva ob spodnji Savi, po obleganju decembra 1479 še Ptuj, spomladi 1480 pa je del vojske prodrli na Koroško. Do leta 1488 je ogrska vojska zavzela celotno območje Slovenskih goric, kjer je ležala tudi posest vurberških Stubenbergov, njen postopen umik z zasedenega ozemlja pa je prinesla šele smrt Matije Korvina leta 1490. Umik ogrskih čet so spretno izkoristili Habsburžani ter v letih 1490–91 z zasedbo salzburskih gospodstev Ptuj in Brežice dokončno zaokrožili svojo teritorialno prevlado na današnjem slovenskem ozemlju.¹³

Omenjeni politični razvoj je odločilno vplival tudi na dogajanje v sami gosposčini Vurberk, ki je bila v lasti salzburske nadškofije. Ta je imela v vojvodini Štajerski, podobno kot v drugih notranjeavstrijskih deželah bamberska, freisinška ali briksenska škofija, teritorialno posest s svojevrstnim upravno-pravnim položajem. Tako je bil fevdni gospod Vurberka salzburski nadškof, ki ga je vedno znova dajal v fevd. Po dogodkih leta 1490 in okrnjeni moči salzburske nadškofije je ta teritorialno oblast svojih še obstoječih enklav na Štajerskem leta 1535 slednjič prenesla na kralja Ferdinanda I. ter tako priznala njegov položaj deželnega kneza in nadoblast Habsburžanov. Kljub temu je salzburska nadškofija vse do 19. stoletja de

⁷ StLA, AUR 9715 (18. V. 1498, Wurmberg).

⁸ Vsi trije so na listino odtisnili svoj pečat, vsaka stran pa je prejela listino dogovora, ki mu je sicer prisostvovalo še trinajst po imenu naštetih prič. StLA, AUR 9692 I in AUR 9692 II (23. III. 1498, Graz); Loserth, *Geschichte*, str. 152 in 156.

⁹ StLA, AS, K 50/H 430, Ämter und Herrschaften, Herrschaft Wurmberg, Urbar 1496 (obseg: 19 listov, naknadna paginacija). Nastanek vurberškega urbarja sovпада z nastankom urbarjev številnih drugih zemljiških gospodstev konec 15. stoletja, ko so deželne oblasti skušale prvič ugotoviti davčno moč prebivalstva, zaradi česar so morala gospodstva spisati nove urbarje (Koropec, Med Dravo, str. 345).

¹⁰ StLA, AUR 9715 (18. V. 1498, Wurmberg). Še istega leta je salzburski nadškof Leonhard Keutschach (nadškof v letih 1495–1519) Gašperju podelil fevdna pisma za gospodstvo Vurberk in Spodnji dvor na Ptuj (Loserth, *Supplement II*,

str. 43, št. 233 in št. 237; Lang, *Salzburger Leben II*, str. 393 (448/23)).

¹¹ Na koncu registra sta brata Stubenberg za potrditev prejema odtisnili še svoj pečat v rdečem vosku. Omenjeni arhivski register je izdal Johann Loserth. Prim. Loserth, *Supplement II*, str. 11–26; izvirnik v: StLA, AS, K 1/H 9 (obseg: 16 listov).

¹² Voje, *Türkeneinfälle*, str. 21–29; Koropec, Vurberk, str. 44–45.

¹³ *Slovenski zgodovinski atlas*, str. 97–98. Prim. tudi Nehring, *Matthias Corvinus*.

Pogled na Marijino cerkev z ruševin vurberškega gradu (foto: Maja Toš).

facto obdržala fevdalno nadoblast nad Vurberkom – gosposčina je vse do sekularizacije salzburške nadškofije v začetku 19. stoletja vsaj formalno ostala v njeni fevdni odvisnosti in tako so Stubenbergi Vurberk od nadškofov še dalje prejemali kot fevd.¹⁴

Ko so Turki leta 1493 poskušali zavzeti Vurberk, jim je ta poskus spodletel, so pa izropali in uničili cerkev neposredno pri gradu Vurberk.¹⁵ Istočasno je na ptujskem območju izbruhnila epidemija kuge, in ko je ta nevarnost proti koncu stoletja minila, sta dala brata Gašper in Baltazar na Vurberku ponovno postaviti Marijino cerkev.¹⁶

Gašper je v vlogi zemljiškega gospoda moral skr-

beti tudi za dušni blagor svojih podložnikov, kar še dodatno potrjuje njegov trud, da bi na Vurberk poslali novega kaplana. Z bratom sta glede tega leta 1508 pisala salzburškemu nadškofu¹⁷ in bila pri tem uspešna: ko se je 25. avgusta 1510 na Vurberku mudil lavantinski škof Leonhard Peurl, pooblaščen s strani salzburškega nadškofa, je posvetil na novo urejeno Marijino cerkev. Naslednji dan, 26. avgusta, je škof Peurl posvetil še grajsko kapelo, ki jo je dal prav tako sezidati Gašper Stubenberg.¹⁸

Marijina cerkev pri Vurberku je skozi stoletja doživela več prezidav, od konca 18. stoletja dalje je sedež župnije Vurberk, ki danes spada v mariborsko dekanijo.

Sledi dejanj Gašperja Stubenberga pa se niso ohranile zgolj v njegovih gradbenih posegih, za njim je ostal tudi zgovoren pisni dokument, in sicer

¹⁴ Koropec, Vurberk, str. 45 in 48; Vilfan, *Pravna zgodovina Slovencev*, str. 329–330.

¹⁵ Marijina cerkev pri Vurberku je prvotno spadala k pražupniji Ptuj. V popisu listin iz leta 1467 najdemo podatek, da je Amelrik Ptujski leta 1333 na Vurberku ustanovil kapelo (Loserth, *Archiv*, str. 83, št. 89). Sicer ni eksplicitno navedeno, na kateri sakralni prostor se ta ustanova nanaša, toda domnevamo, da je bila omenjena kapela predhodnica današnje Marijine cerkve na Vurberku (Vidmar, *Grad Vurberk*, str. 60).

¹⁶ Brata Stubenberg sta se v boju proti Turkom priključila Jakobu Szekélyju, lastniku Ormoža, ki je s svojimi konjeniki pomagal ustaviti Turke (Slekovec, *Wurmberg*, str. 57–58). Omenjena Szekélyjeva vojaška podpora je najverjetneje prispevala k utrjevanju vezi med družinama, ki se je odražala tudi v izboru poročnih partnerjev obeh rodbin.

¹⁷ NŠAM, Fond škofijska pisarna, Dekanati, D XXII, Ptuj: Beneficij Vurberk, 16. do 18. stoletje, šk. 11.

¹⁸ Veselsky, *Konsektrationsberichte*, str. 39–40. Grajsko kapelo so najverjetneje opustili šele po letu 1907, ko so grajske prostore preuredili za potrebe sanatorija. Že v delno porušnem gradu so bili še leta 1950 vidni ostanki te kapele, kjer so pod beleži sten našli ohranjene freske iz 15. stoletja, ki so najbrž nastale tik pred posvetitvijo kapele leta 1510 (Vidmar, *Grad Vurberk*, str. 61; Sapač, *Grad*, str. 67).

popis njegovega premoženja na Vurberku, ki so ga sestavili leto dni po njegovi smrti leta 1524. Sestava inventarja sovпада s takratno prakso: v primeru smrti plemiča je deželni maršal imenoval komisijo, ki je bila zadolžena za popis zapuščine. Tako so se po Gašperjevi smrti imenovani komisarji sprehodili po gradu Vurberk ter od prostora do prostora natančno zabeležili vse predmete, ki so bili tam. Popisali so vse premičnine in nepremičnine umrlega. Od skupnega premoženja zapuščine, ki ga je ocenila komisija, so dediči umrlega morali plačati davek, zaradi česar je bila natančnost popisa inventarja v interesu obeh strani, tako zastopnikov dežele kot dedičev umrlega. Pri popisu gradu Vurberk leta 1525 so bili navzoči še Gašperjeva vdova Hipolita Stubenberg, upravnik oziroma oskrbnik gradu Hollenburg, vurberški kaplan in grajski pisar.¹⁹

Omenjeni inventar nam skoraj petsto let po svojem nastanku ponuja vpogled v razporeditev prostorov na vurberškem gradu ter njihovo namembnost in opremo. Iz njega izvemo tudi podrobnosti o tem, kdo je prebival na gradu ter kje so hranili živila ali orožje. Gre za pravi spomenik sodobne materialne kulture ter izjemno kompleksen in dragocen vir s perspektive več zgodovinskih disciplin.²⁰

Gašper Stubenberg je bil poročen dvakrat. V zakonu s prvo soprogo Barbaro Bánffy († pred 1520) iz dolnjelendavske veje svoje rodbine je imel šest otrok, s Hipolito, rojeno Polheim († pred 1547) pa dve hčeri. Na Vurberku ga je nasledil najstarejši sin Franc I. Stubenberg († 1541).

Tudi v 16. stoletju je bilo širše območje vurberškega zemljiškega gospostva zmeraj znova ogroženo s strani Turkov, ki so na svojih osvajalnih pohodih plenili tudi po južni Štajerski. Zato Stubenbergom kot zemljiškemu gospodom ni pripadala zgolj privilegirana pravica pobiranja najrazličnejših dajatev svojih podložnikov, temveč tudi težka naloga, v politično nestabilnih časih vojn in turških vpadov podložnikom zagotoviti zaščito. Prav tako so morali velik del svojih prejemkov prispevati za deželno obrambo, kar je predstavljalo izjemno finančno breme za vse deželno plemstvo, ne le vurberško linijo družine Stubenberg. Tudi sam grad je bilo treba neprenehoma utrjevati ter oskrbovati z orožjem in strelivom, kar je nazorno razvidno iz inventarja po Gašperju Stubenbergu iz leta 1525, v katerem sta popisani sobi z orožjem, smodniški stolp ter veliko kosov orožja in streliva (puške, topovi, smodnik, krogle).

Od konca 20. let 16. stoletja se je okrepilo sodelovanje med deželnim knezom in deželnimi stanovi notranjeavstrijskih dežel s skupnim ciljem izboljšati obrambo pred Turki. Spoznanje, da je učinkovita

obramba pred sovražnikom mogoča le prek dobro organiziranega in prepredenega obveščevalnega sistema, je privedlo do prvih zametkov kasnejše Vojne krajine. Med konkretne obrambne ukrepe dežele Štajerske oziroma južnih delov Svetega rimskega cesarstva je od tega časa naprej sodila permanentno urejena mreža krajev, kjer so v opozorilo bližajoče se turške nevarnosti prižigali opozorilne ognje in streljali. V sistematično urejeno mrežo signalnih točk, ki so bile po daleč vidnih vrhovih vzdolž glavnih prometnih poti, je spadal tudi grad Vurberk, kjer so bili nameščeni deželni najemniki. O njihovi prisotnosti na Vurberku priča ohranjena vojaška oprema, ki je danes skupaj s številnimi kosi orožja z gradu Vurberk na ogled v zbirki orožja na Ptujskem gradu. V omenjeni zbirki poleg oklepov deželnih najemnikov izstopa pet topov, ki sodijo med najstarejše ohranjeno topovsko orožje na Slovenskem.²¹

V čas Frančevega gospodovanja vurberškemu zemljiškemu gospostvu sodi tudi leto 1532, ko so zaradi vnovičnih napadov Turkov trpele podložniške vasi gosposčine na obeh straneh Drave.

Tri leta kasneje je nastal nov urbar posesti, ki je obsežnejši od tistega iz leta 1496 in ponuja širok spekter najrazličnejših informacij o vaseh, prebivalstvu, agrarnih pridelkih in dajatvah vurberških podložnikov, lovni in ribolovni pravicah itn.²² Ali je urbar iz leta 1535 nastal, ker je takrat Frančev mlajši brat Ambrož († 1541) dosegel polnoletnost oziroma pravico do prevzema gospostva, ni mogoče preveriti. Dejstvo pa je, da se je proti koncu 30. let 16. stoletja spor med bratoma Francem in Ambrožem Stubenbergom stopnjeval. Brata se nista prepirala le o tem, komu pripada pravica do posedovanja matičnega gospostva družine in komu pripadajo ribolovne pravice, ali o tem, kdo naj se komu približa pri sklepanju kompromisov. Medsebojno obtoževanje je šlo celo tako daleč, da je Ambrož svojemu starejšemu bratu Francu očital, da ga je poskušal zastrupiti. Slednjič je Vurberk po dolgih sporih leta 1539 pripadel Ambrožu, Franc pa se je moral z družino izseliti. Le dve leti kasneje sta oba umrla.²³

²¹ Simoniti, *Vojaška organizacija*, str. 162, 169, 172–174; <http://pmpo.si/zbirke-in-razstave/stalne-zbirke/>; 25. III. 2016. Tudi sicer je v ptujskem muzeju ogromno eksponatov, ki izvirajo z Vurberka, večina je iz kasnejših stoletij. Prim. Lazar, *Poznosrednjeveško topništvo na Slovenskem*.

²² StLA, AS, K 50/H 431, Ämter und Herrschaften: Herrschaft Wurmberg, Urbar 1535. Temu urbarju so dodani urbarji posesti Pohorski dvor iz leta 1527, Gornji Kapfenberg iz leta 1537 ter Halbenrain in Klösch iz leta 1535 – najverjetneje zato, ker so vsa omenjena zemljiška gospostva v tem času pripadala vurberškim Stubenbergom, pri čemer pa so v Gornjem Kapfenbergu posedovali le tri urade, sicer je tamkajšnja posest v celoti pripadala sorodnikom iz kapfenberške veje družine.

²³ Korespondenca med bratoma se je ohranila po zaslugi tega, da sta oba v iskanju potrditve svojega prepričanja in neke vrste arbitra nenehno pisala sorodniku Volfu iz kapfenberške linije Stubenbergov, v čigar arhivu se je omenjena pošta vurberških bratov ohranila. Prim. StLA, AS, K 7/H 84, Erb-

¹⁹ StLA, AS, K 7/H 82, Erbverhandlung und -teilung mit Hipolita von Stubenberg, April 1525.

²⁰ Inventar je na voljo tudi v knjižni obliki: prim. Loserth, *Supplement II*, str. 49–58; original v: StLA, AS, K 51/H 435 (obseg: 12 listov).

Cerkev sv. Ruperta v Spodnji Voličini (foto: Maja Toš).

Sklepnik nad glavnim oltarjem cerkve sv. Ruperta v Spodnji Voličini z narobe obrnjenim sidrom in z majem/kačo z grba vurberških Stubenbergov (foto: Maja Toš).

Ambrož Stubenberg nam je (po)znan zgolj iz ohranjenih pisnih dokumentov, medtem ko se je iz časa, ko je Vurberku gospodoval Franc Stubenbergski, ohranil arhitektonski spomenik, in sicer v cerkvi sv. Ruperta v Spodnji Voličini v Slovenskih goricah. Kamen z letnico 1538 na južni steni cerkve priča o gradbenih posegih na tej sakralni stavbi v času, ko je spadala pod oblast vurberških Stubenbergov. Vo-

ličina oziroma istoimenski urad je že v delitveni pogodbi leta 1441 pripadel Agnezi in njenemu možu Leutoldu Stubenberskemu oziroma zemljiškemu gospodstvu Vurberk, v okviru katerega je ostal vse do konca 16. stoletja, ko so Stubenbergi (Spodnjo) Voličino prodali Herbersteinom s Hrastovca. V 40. leta 15. stoletja spada tudi prva omemba cerkve sv. Ruperta, zavetnika kraja vse do današnjih dni.²⁴

Do konca 16. stoletja se je na območju vurberške-

teilungen; StLA, AS, K 8/H 99, Erbstreitigkeiten; StLA, AS, K 12/H 120 in H 121, Familienkorrespondenz.

²⁴ Sulič Urek, Nova dognanja, str. 131–132.

ga gospostva izoblikovalo pet cerkva, kar je mogoče določiti tudi s pomočjo urbarjev oziroma seznama krajev, ki so spadali k posestvu. Te cerkve so bile: Marijina cerkev na Vurberku, cerkev sv. Martina v Dvorjanah, cerkev sv. Ruperta v Spodnji Voličini, cerkev sv. Janeza v Staršah ter Ptujška Gora. Poleg tega so vurberški podložniki živeli tudi v vaseh, ki so cerkvenoupravno spadale pod župniji Hajdina in Sv. Lovrenc na Dravskem polju.²⁵ Zaradi tega in številnih funkcij, ki so jih zasedali v cerkvenih zadevah, so lahko vurberški Stubenbergi posegali in odločilno vplivali na versko dogajanje na območju svojih posesti. Franc I. Stubenberg je prvi član svoje družine, za katerega lahko z viri potrdimo, da je bil protestantske veroizpovedi. Njegovi potomci so mu sledili v verskem prepričanju in postali pomembni podporniki protestantizma na širšem območju Dravskega in Ptujškega polja.²⁶

Ob naštevanju materialnih sledi družinskih članov vurberških Stubenbergov velja omeniti še dve Frančevi sestri. Za Elizabeto († 1544), ki je pokopana v graški stolnici, se je prav tam ohranil njen epitaf. V cerkvi sv. Ane v kraju Oberthalheim v današnji Zgornji Avstriji pa najdemo epitaf Evfemije Stubenberg († 1563), ki so jo tam pokopali ob njenem drugem možu, Kazimirju Polheimu. Oba spomenika sta sicer izven ožjega življenjskega prostora družine Stubenberg, vendar kažeta na to, kako daleč so lahko zaradi poročne strategije dotične plemiške družine segale njene politične, ekonomske in socialne vezi.

Ambrož Stubenberg ni imel moških potomcev, Franc pa je zapustil enega sina, ki je imel ob očetovi smrti komaj osem let. Varuštvo nad Baltazarjem II. Stubenberškim (1533–1583) sta prevzela njegov stric, materin brat, Volf Engelbert Auersperg iz linije Šumberk ter Volf Stubenberg iz kapfenberske linije družine. Edini moški predstavnik četrte generacije vurberške linije Stubenbergov se je že v rani mladosti boril z boleznijo. Zaradi tega sta se njegova skrbnika posvetovala celo z Vesaliusom, najbolj znanim zdravnikom tistega časa, ter si tudi sicer izmenjala veliko pisem, iz katerih je razvidna njuna skrb za ustrezno vzgojo in izobrazbo mladega Baltazarja.²⁷

Skrbnika pa sta v času mladostnosti svojega varovanca imela tudi težko nalogo odgovorno upravljati njegovo imetje in posle. Tako je imenjsko cenitev leta 1542 v imenu Baltazarja Stubenberga uredil Volf Engelbert Auersperg. Z željo po učinkovitejšem pobiranju davkov so deželni knez in deželne oblasti v začetku 40. let 16. stoletja sklenili, da se za ugotovitev pravičnejše davčne osnove opravi nova cenitev, s katero naj se ocenijo vse glavne nepremičnine posameznega zemljiškega gospoda in njegovih podložnikov

ter njihove živine, v mestih pa glavne nepremičnine in vrednost obrti.²⁸ Imenjska cenitev za Vurberk se je ohranila, v njej so ovrednotili vse imetje in dohodke gospostva, zato gre za dragocen vir, ki kaže na poseljenost in velikost posameznih vasi, socialno in gospodarsko strukturo kmečkega prebivalstva in upravnno razdelitev ter tako ponuja vpogled v družbeno-ekonomski položaj gospostva Vurberk v sredini 16. stoletja.²⁹

Leto dni po imenjski cenitvi sta Baltazarjeva skrbnika dala na novo popisati vse dokumente iz vurberškega arhiva. Ohranil se je vurberški arhivski register iz leta 1543 in predstavlja neprecenljiv vir informacij, saj potrjuje obstoj številnih listin in drugih pisnih dokumentov, ki se niso ohranili in so nam zato znani zgolj iz navedb na tem seznamu. Zasluge za to, da se je omenjeni arhivski register ohranil, gre pripisati Volfu Stubenbergu iz kapfenberske linije. Kot Baltazarjev skrbnik je dal register iz leta 1543, pa tudi starejšega iz leta 1498, prinesiti k sebi v Kapfenberg, saj ju je kot pravno podlago potreboval pri številnih uradnih poslih, ki jih je opravljal za svojega varovanca iz vurberške linije.³⁰

Baltazar Stubenberg je tudi sicer tisti predstavnik družine, o katerem se je ohranilo največ arhivskega gradiva, tudi takšnega bolj subjektivne narave, ki omogoča nekoliko oprijemljivejšo rekonstrukcijo njegove biografije. Tako nas na primer epizoda o iskanju primerne neveste za mladega štajerskega plemiča popelje v sosednjo deželo Kranjsko. Tam naj bi Baltazarja za nevesto čakala Rozina, nečakinja Janeza Jožefa pl. Egkha. Toda Baltazar Stubenberg je svojima varuhoma in Rozinini družini pošteno prekrizal načrte, Janeza Jožefa Egkha pa hkrati močno užalil. V začetku leta 1555 se je po svoji volji poročil z Ano Lamberg († 1568), s katero sta imela devet otrok.³¹

Leto dni po smrti svoje prve žene se je Baltazar 13. februarja 1569 v Gradcu poročil z Magdaleno Herberstein (1552–1618). Da sta bila Baltazar in njegova soproga verna protestanta, izpričuje že vpis njune poroke v protestantski deželni poročni register.³²

Kot že omenjeno, je bila na območju vurberškega gospostva ali, natančneje, v oblasti vurberških Stubenbergov tudi cerkev na Ptujski Gori, ki sta jo dala

²⁵ Koropec, Vurberk, str. 49.

²⁶ Za natančnejši pregled verske zgodovine vurberških Stubenbergov prim. Toš, Wurmberger Linie, str. 13–32.

²⁷ O zdravstvenem stanju mladega Baltazarja prim. Toš, *Stubenberg*, str. 258–262.

²⁸ Koropec, Imenjska cenitev, str. 195–196.

²⁹ StLA, Laa. A. Antiquum, VI, Gülterschätzung von 1542, Bd. 43, Nr. 634: Wurmberg Schloss (obseg: 175 listov).

³⁰ Oba dokumenta sta bila zato (najverjetneje v kopiji) v kapfenberskem arhivu in se tako ohranila. Arhivski register iz leta 1543 je izdal Johann Loserth. Prim. Loserth, *Supplement II*, str. 26–48; izvirnik v: StLA, AS, K 1/H 10 (obseg: 34 listov). Med 332 navedenimi dokumenti najdemo tudi večino tistih iz vurberškega arhivskega registra iz leta 1498.

³¹ ARS 730, Graščina Dol, F 128, Gallenberska korespondenca; Žvanut, *Plemiške zgodbe*, str. 36. Podatke o poroki z Ano in njunih otrocih lahko črpamo iz ohranjenega Baltazarjevega zapisa, ki daje dragocene podatke za rekonstrukcijo genealoške tabele vurberških Stubenbergov (StLA, AS, K 2/H 42, Genealogische Notizen Balthasars II.).

³² StLA, HS Nr. 1285, 2 in 5.

Cerkev sv. Martina v Dvorjanah in detajl z grbom vurberške linije družine Stubenberg (foto: Maja Toš).

konec 14. stoletja postaviti Bernard Ptujski in njegov nekdanji varuh Ulrik Walseeski. Ob ustanovitvi je cerkvenoupravno spadala k župniji sv. Lovrenc na Dravskem polju, gospodje Ptujski pa so imeli pravico do vzdrževanja svojega kaplana.³³ Po njihovem izumrtju so patronat nad Ptujsko Goro nasledili Stubenbergi, kar ne nazadnje pojasnjuje tudi dejstvo, da so bile maloštevilne listine, ki vsaj deloma izpričujejo začetke cerkve na Ptujski Gori, prav med arhivalijami Stubenbergov z Vurberka.³⁴

³³ Zadnikar, *Ptujška gora*, str. 147; Höfer, *Visitation*, str. 248. Cerkev na Ptujski Gori ni imela predhodnice v gradbeno-zgodovinskem smislu, bila je v celoti nova ustanova, od koder izvira tudi njeno nemško ime: Maria Neustift. S pomočjo ustanove je lahko njen donator izražal svojo dobrotelost, krščanski ideal *caritas*, hkrati pa spodbujal umetnost in/ali znanost. Bernard Ptujski si je z darovnico za Ptujsko Goro zagotovil obstoj lastne *memorie*, spomin nase in svojo rodbino, ki je preživel vsa dolga stoletja po njegovi smrti.

³⁴ Te listine se niso ohranile, njihovo vsebino poznamo zgolj zaradi njihove omembe v vurberškem arhivskem registru iz leta 1543, kar dodatno potrjuje neprecenljivo vrednost te arhivalije za raziskovanje zgodovine širšega območja vurberškega gospodstva. Prim. Loserth, *Supplement II*, str. 26, št. 3, 4, 6, 9, 10, 18, 20, 21, 22, 23, 24, 25 in 26.

Ptujskogorska cerkev je kmalu postala cilj številnih romarjev, že v začetku 15. stoletja pa se je v njej razvila kiparska delavnica, v kateri so izdelovali opremo po naročilu ustanoviteljev in njihovih sorodnikov, med drugim tudi grofov Celjskih ter gospodov Stubenberg. Tako o prostorski navzočnosti gospodov Stubenberg na Ptujski Gori priča gradbeno okrasje interjerja; v cerkvi je poleg grbov številnih družin tudi stubenberški, pri rožnovenskem oltarju pa sta upodobljena klečeča člana te družine.³⁵

Patronat nad cerkvijo na Ptujski Gori je posedoval tudi Baltazar Stubenberg, ki je 27. maja 1557 Nikolaja Zimchicza imenoval za novega župnika na Ptujski Gori (*Ad beneficii sine capellam beatissime virginis Maria in Monte gratiae im Campo Dravij*).³⁶ Na prvi pogled povsem običajna praksa pa je z vidika zgodovine družine Stubenberg in sodobnega cerkvenopolitičnega dogajanja izjemnega pomena. Cerkev-

³⁵ Zadnikar, *Ptujška gora*, str. 148; Hajdinjak in Vidmar, *Gospodje Ptujski*, str. 58–63.

³⁶ StLA, AUR (27. V. 1557, Wurmberg; z Baltazarjevim pečatom).

ni odvetniki in patroni so namreč imeli pomembno vlogo oziroma odločilno besedo pri postavitvi župnikov, zaradi česar je bil njihov neposredni vpliv na imenovanje dušnih pastirjev predvsem v začetni fazi reformacije odločilnega pomena. Tudi v župnijah, kjer je patronat pripadal škofu, je ta z veliko težavo preprečil umestitev protestantskega župnika, saj je skoraj brez izjeme užival podporo prav pri dotičnem odvetniku ali patronu.

Kljub temu da iz ohranjenih virov ne moremo izvedeti več o tem, ali zgodovina Ptuijske Gore beleži protestantsko poglavje, lahko nedvomno potrdimo močan vpliv Baltazarja Stubenberga ter njegovih naslednikov kot fevdnih gospodov in patronov Ptuijske Gore; v tej funkciji so vurberški Stubenbergi vplivali na cerkvenopolitično dogajanje na širšem geografskem območju svojega življenjskega prostora.

Za Baltazarja II. Stubenberškega vemo, da je naročil številne gradbene posege. V njegovem času so v Dvorjanah, kraju blizu gradu Vurberk, opravili grad-

Arkadni hodnik na Vurberku v začetku 40. let 20. stoletja, v ozadju grbovna plošča s stubenberskim grbom (foto: <http://www.dlib.si/>).

bene posege na tamkajšnji cerkvi sv. Martina. O tem priča kamnita plošča z napisom »AD 1578« in grbom družine Stubenberg. Pisni viri o tem sicer molčijo, toda zaradi omenjene plošče in dejstva, da se je istočasno gradilo tudi na samem gradu Vurberk, lahko domnevamo o sočasnosti gradbenih del in poseganju družine Stubenberg v sakralno arhitekturo še ene cerkve na območju zemljiškega gospostva Vurberk.

Baltazar Stubenberg je poleg tega dal adaptirati Spodnji dvor (nem. Niederhof), t. i. svobodni dvor (nem. Freihaus) svoje družine na Ptuj. Nad portalom so napis³⁷ ter grba Stubenberga in njegove druge žene Magdalene Herberstein. V skladu s heraldično prakso je grb moškega na desni in grb njegove žene na levi strani – gledano s strani grba. Dela na Spodnjem dvoru gre časovno umestiti v čas med letom 1569, ko sta se plemiča poročila, in 1583, ko je Baltazar umrl.

Baltazar Stubenberg se je ovekovečil tudi z gradbenimi deli na matičnem gradu svoje družine, bil je namreč tisti, ki je naročil obsežno prezidavo gradu Vurberk v sodobni dvorec. Zadnja od šestih gradbenih faz gradu, ki jih je rekonstruiral kastelolog Igor Sapač, je datirana v njegov čas, v zadnje četrletje 16. stoletja. O zaključku omenjenih gradbenih del priča ohranjena letnica 1592, ki je bila vzdana na enem izmed dvoriščnih prizidkov. Z obsežnimi gradbenimi deli, ki so jih vodili italijanski mojstri, so z velikopoteznimi prezidavami spremenili predvsem grajsko jedro ter notranje dvorišče opremili z arkadnimi hodniki.³⁸

Svojo moč, premoženje in tradicijo so člani družine Stubenberg demonstrirali z uporabo grba; naj-

Spodnji dvor na Ptuj, danes sedež Okrožnega sodišča Ptuj (foto: Maja Toš).

³⁷ Zapis se glasi: MIT SONDERN WOLBEDACHTEM / RAT HERR WALTHASER VON STV / BENBERG HAT DISS GEBEY VON NE / VEN GESEZT DAMIT SEIN / NAM BLEIB VNVERLEZT in izpričuje, da je dal stavbo prenoviti Baltazar Stubenberg.

³⁸ Vidmar, Grad Vurberk, str. 64–65.

*Grb vurberške linije družine Stubenberg
(Bartsch, Wappen-Buch, 28).*

pogostejše so ga odtisnili v vosku kot pečat ali ga, kot prikazuje slikovno gradivo pričujočega prispevka, dali vgraditi v stavbe, ki so jim »pripadale« in kjer so delovali kot naročniki gradbenih in umetniških del. Vurberška linija je razvila lastno različico grba in matičnemu družinskemu grbu dodala še motiv, ki ga je dobila z dedovanjem po gospodih Ptujskih.

Grb vurberške linije družine Stubenberg je kvadriran – grbovni ščit je razdeljen na štiri polja. V prvem in četrtem polju je upodobljen grb gospodov Stubenberg – narobe obrnjeno sidro, ki ima skozi uho napeljavno vrv. V drugem in tretjem polju je upodobljen zmaj. Na vrhu grbovnega ščita je turnirski šlem z rešetkastim vizirjem (nem. Bügelhelm) z listnimi dodatki. To obliko krone so sprva upodabljali le pripadniki starega deželnega plemstva, kamor so sodili tudi gospodje Stubenberg. Grb krasi šlemno ogrinjalo.³⁹

Zmaja v grbu so Stubenbergi podedovali od gospodov Ptujskih, ti pa so ga bili prevzeli po gospodih Humberških. Upodobitev zmaja se nanaša tudi na ime gradu, kajti nemške besede *Wurm* ne prevajamo dobesedno s črv, temveč v heraldičnem jeziku pomeni kačo oziroma zmaja. Z zmajem, ki naj bi nekoč

živel na Vurberku, so povezane številne legende, ki krožijo okoli tega čarobnega bitja, ki je skozi stoletja burilo človeško domišljijo.⁴⁰ Ne nazadnje lahko vurberškega zmaja občudujemo še danes, in sicer kot del grba Občine Duplek.⁴¹ Kljub temu da ne gre za »zgodovinski grb«, prevzem zmaja oziroma kače v občinski grb kaže na zavedanje pomena lastnega zgodovinskega in kulturnega izročila.

Baltazar II. Stubenberg se je, kakor večina njegovih moških prednikov in potomcev, boril z družinsko boleznijo protin, pogovorno znano kot putika ali podagra, ki je bila v preteklosti stigmatizirana kot »bolezen bogatinov«. Izvira iz presnovnih težav kot posledice povišane ravni sečne kisline v krvi. Prav zaradi bolezni je Baltazar že v starosti 46 let dal 1. novembra 1579 na Vurberku spisati oporoko. V njej je na samem začetku podal svoja razmišljanja o smrti in minljivosti. Natančno je opisal scenarij svojega pogreba, v katerem ponovno odseva njegova prote-

*Vhod v razvaline gradu Vurberk z grbovno ploščo
družine Stubenberg (foto: Maja Toš).*

³⁹ Bartsch, *Wappen-Buch*, str. 130–131; Hajdinjak in Vidmar, *Gospodje Ptujski*, str. 14–15; Hernja-Masten, Grb, str. 8. Za podrobnosti o stubenberškem grbu prim. Toš, *Stubenberg*, str. 40–45 in 63–65.

⁴⁰ O bogatem izročilu pripovedk in legend, ki krožijo okoli Vurberka, prim. Šmitek, *Kačji grad*, str. 91–98, in isti, *Zmajsko seme*, str. 169–185.

⁴¹ Prim. spletno stran Občine Duplek: <http://www.duplek.si/>; 25. III. 2016.

stantska veroizpoved: na njegovem pogrebu naj pojejo psalme, pridiga naj izzveni kot svarilo o minljivosti zemeljskega življenja ter poveljevanje vstajenja in večnega življenja. Drugih ceremonij ne želi, saj dovolj dobro pozna Sveto pismo, zato ve, da so tovrstna sredstva za dosego dušnega blagra in oprostitev grehov popolnoma nekoristna, saj lahko dušni blagor in večno življenje dosežemo le s pravo vero.

Za dediče je Baltazar Stubenberg določil svojih sedem sinov. Da pa bi že vnaprej preprečil spore pri dedovanju, je še določil, naj se deli po vrsti od najmlajšega do najstarejšega sina, da ne bi bil kdo zapostavljen. Prav tako je zapisal, kako naj bo poskrbljeno za njegovo vdovo Magdaleno in njune štiri hčere.⁴²

Že štiri leta kasneje, marca 1583, je Baltazar umrl. Poleg enajstih otrok in nezadovoljne vdove, ki se je zagrizeno borila za preživnino in preskrbo svojih štirih hčera, je zapustil predvsem visoke dolgove.

Kaj se je torej zgodilo z Baltazarjevimi dediči? Šest let po njegovi smrti, 4. novembra 1589, je salzburški nadškof Baltazarjevim otrokom, najstarejšemu sinu Francu ter njegovim bratom in sestram, dal v fevd Vurberk. V fevdni podelitvi so vsi Stubenbergi navedeni z imenom,⁴³ manjkata pa Viljem in Gašper, ki takrat očitno nista bila več med živimi.

Dan kasneje, 5. novembra 1589, so Franc in bratje od nadškofa prejeli še Spodnji dvor na Ptujju z vsem imetjem, ki pa se je dedoval le v moški liniji. Bratje Stubenberg so se morali obvezati (tudi v imenu svojih moških potomcev), da dvora ne bodo prodali, ga zastavili ali pustili propasti, temveč ga bodo posedovali in uporabljali v skladu s starejšimi določili.⁴⁴

Baltazarjeva vdova Magdalena se ni ponovno poročila. Svojega moža je preživela za celih 35 let. S tem je zagotovo presenetila svoje krušne sinove, ki so tako morali skoraj štiri desetletja skrbeti zanjo, kajti ta oskrba ji je kot vdovi pripadala. Ohranili so se številni dokumenti, v katerih se je Magdalena Stubenberg borila za preživnino ter zagotovilo preskrbe svojih hčera, zaradi česar je bila očitno na bojni nogi s prenekaterim od Baltazarjevih sinov. Ti so si šele šest let po očetovi smrti, 7. novembra 1589, razdelili njegovo dediščino.

Dedovanje je bilo pravni akt, ki je jamčil oblastno in družbeno hierarhijo v plemiškem okolju, toda številni primeri iz prakse kažejo, da sta bila prav dedovanje in nasledstvo eden večjih izzivov plemiških družin – sploh kadar je šlo za tako številno potomstvo, kot ga je zapustil Baltazar II. Stubenberg.

Na začetku delilne pogodbe med Baltazarjevimi sinovi izvemo, da sta Viljem in Gašper medtem umrli v tujini. Tako je najstarejši Baltazarjev sin, Franc II. Stubenberg (1556–1598), v skladu z oporočnim

določilom svojega očeta prevzel delitev njegovega premoženja ter se o tem posvetoval s sorodniki. Ti so mu svetovali, naj zaradi številnih neporavnanih obveznosti svojega očeta nujno proda gospostvi Halbenrain in Klösch v današnji Avstriji. Od preostalih posesti so si bratje očetovo dediščino razdelili tako, da je Franc dobil Spodnji dvor na Ptujju, Daniel hišo v Gradcu in posesti v dolini reke Murice (nem. Mürz) na današnjem avstrijskem Štajerskem, Jurij staro in Hans novo vurberško hišo, Jurij Žiga pa Ravno polje. Nerazdeljeno je ostalo deželsko sodišče na vseh posestih, Spodnji dvor na Ptujju, fevdne pravice nad Ptujsko Goro in ribolovne pravice.⁴⁵

Iz časa okoli leta 1590 se je ohranil urbar, v katerem so zapisane vse posesti, pravice in svoboščine, ki so bile po Baltazarjevi smrti dodeljene njegovemu najstarejšemu sinu Francu za novo hišo polovice gradu Vurberk (*zum neuen Stock des halben Schlosses Wurmberg*).⁴⁶ Iz naštetih krajev, v katerih je omenjena pravica Stubenbergov do pobiranja delne desetine (nem. Teilzehente), je razvidno, da si je gospostvo Vurberk to pravico delilo s številnimi drugimi zemljiškimi gospostvi, kot na primer Gornjim Mariborom, Hrastovcem, Slivnico, samostanom Admont in Studenicami, ki so imele podložnike v istih krajih.

Čeprav je bil konec 16. stoletja zaradi družinskih zadev za stubenberško gospostvo Vurberk z gospodarskega vidika precej neugoden, pa je ravno v tem času Vurberk utrdil svoj položaj enega izmed središč protestantizma na širšem območju Dravskega in Ptujkega polja. Največ zaslug za to gre pripisati Francu Stubenbergu, ki mu je kot starosti družine uspelo udejanjiti željo preminulega očeta, da se na Vurberku še naprej vzdržuje protestantsko bogoslužje oziroma pridigar. V 9. členu delitvene pogodbe med brati je namreč zapisano, kako je treba ravnati v verskih zadevah vurberške linije družine Stubenberg: ker cerkev na Vurberku ni del delitve, morajo vsi bratje plačevati za protestantskega pridigarja, ki ga vnaprej odobri štajersko deželno plemstvo v Gradcu. Prav tako se brez posvetovanja in konsenza vseh bratov ne sme odpustiti ali na novo zaposliti nobenega pridigarja, kar govori v prid domnevi, da je na Vurberku že za časa Baltazarja služboval protestantski pridigar.⁴⁷

Franc II. Stubenberg je umrl leta 1598. 21. aprila istega leta so v skladu s predpisom štajerskega deželnega plemstva sestavili njegov inventar.⁴⁸ Pet komisarjev, določenih za to nalogo, je najprej popisalo zemljiško posest, ki jo je zapustil Franc in ki je bila zavezana plačilu davka. Popisali so tudi skromno ko-

⁴² StLA, AS, K 4/H 68, Wurmberg, 1. XI. 1579.

⁴³ Lang, *Salzburger Leben II*, str. 394 (448/26).

⁴⁴ StLA, AS, K 56/H 480, Salzburg, 5. XI. 1589; StLA, AUR (5. XI. 1589, Salzburg); Lang, *Salzburger Leben II*, str. 394 (448/26).

⁴⁵ StLA, AS, K 7/H 81, Graz, 7. XI. 1589.

⁴⁶ StLA, AS, K 50/H 432, Ämter und Herrschaften, Herrschaft Wurmberg, ca. 1590.

⁴⁷ StLA, AS, K 7/H 81, Graz, 7. XI. 1589.

⁴⁸ Inventar po Francu II. Stubenberškem je najstarejši dokument v fondu *Landrecht* (deželna pravda) *Stubenberg* v Štajerskem deželnem arhivu.

Vurberški epitaf s konca 16. stoletja (foto: Maja Toš).

ličino njegove srebrnine, pri čemer je na prošnjo Jurija Stubenberga, pokojnikovega brata, nekaj kosov srebrnine prejela Frančeva vdova. Skupna ocena zapuščine kaže na skromno premoženje umrlega, ki pa je bil za časa življenja primoran plačevati tudi dolgove, ki jih ni povzročil sam, temveč jih je le podedoval.⁴⁹

Po Francu je kot zadnji član družine Vurberk prevzel njegov mlajši brat Jurij Stubenberg (1560–1620). Za njim oziroma njegovo prvo ženo Heleno, rojeno Székely, se je neposredno ob gradu ohranil izjemen spomenik. Heleno, ki je umrla kmalu po 23. aprilu 1597,⁵⁰ so pokopali na Vurberku, kjer lahko še danes občudujemo njen (in Jurijev?) epitaf, ki je

vzidan v steno levo ob vhodu Marijine cerkve na Vurberku.

Omenjeni epitaf je iz belega marmorja ter meri okoli 210 cm v višino in 110 cm v širino. Spodnji del je sestavljen iz črne marmornate plošče v podolgovatem ovalnem okvirju, ki ga od strani obdajata grba. V skladu s heraldično prakso je grb moškega, v tem primeru vurberške linije družine Stubenberg, na heraldični desni, grb ženske, torej grb ormoške veje družine Székely, pa na levi strani. Na osrednjem reliefnem polju je najprej upodobljena plemiška družina, kjer ločeno po spolu na desni strani klečijo moški člani družine, na levi pa ženske. Nad tem prizorom je relief Kristusovega vstajenja. Na sredi atike je okvir s črno marmornato inkrustacijo, ki nosi citat iz Janezovega evangelija.⁵¹ Čeprav je površina epitafa v precej

⁴⁹ StLA, ALR, LR Stubenberg, K 1247, Inventar nach Franz von Stubenberg, 1598 (obseg: 54 listov). Nekateri Frančevi dokumenti so bili po njegovi smrti pri njegovem bratu Juriju in so popisani tudi v njegovem inventarju. Prim. StLA, ALR, LR Stubenberg, K 1247, Inventar nach Georg d. Ä., 1620.

⁵⁰ Tega dne namreč Jurij in Helena pišeta sorodniku iz kapfenberške linije družine Stubenberg glede določenega posla, ki sta ga bila sklenila (StLA, AS, K 12/H 127, Wurmberg, 23. april 1597). V kasnejših dokumentih se Helena ne omenja več kot živa.

⁵¹ ICH BIN DIE AVF / ERSTEHVNG / VND DAS LE / WEN WER AN / MICH GLAVBT / DER WIERT LE / WEN IOHAN / NAM II. – Jaz sem vstajenje in življenje. Kdor veruje vame, bo živel, tudi če umrje (Jn 11, 25). Pri priporočilih in željah za posmrtno življenje pri nagrobnikih in nagrobnih napisih iz 16. stoletja je treba paziti, da ne skle-

slabem stanju, gre za eno najkvalitetnejših likovnih del z Vurberka in hkrati za redek primer italijanske umetnosti poznorenesančnega obdobja na Slovenskem. Umetnostnozgodovinska stroka domneva, da je avtor dela italijanski kipar Philibert Pacobello, ki je okoli leta 1600 deloval na Štajerskem.⁵²

Jurij Stubenberg ni le nasledil svojega starejšega brata, temveč je tudi prevzel njegove dolgove oziroma dolgove svojih prednikov. Tako je že od zadnjega desetletja 16. stoletja prodajal posest za posestjo. Kakor izpričujejo ohranjeni dokumenti, je največ kupčij sklenil s »sosedom« Herbersteinom z gradu in istoimenskega gospostva Hrastovec, ki je mejilo na gospostvo Vurberk.

Iz listine, ki je datirana 8. novembra 1595, je razvidna zgoraj omenjena menjava cerkvenega odvetništva, ki so ga Stubenbergi imeli nad cerkvijo sv. Ruperta v današnji Voličini. Poleg tega je Jurij prodal še tamkajšnje podložnike, dvor Stralek ter nekatere druge pravice, ki jih je podedoval deloma od svojega očeta Baltazarja, deloma od družine Székely, deloma pa pridobil od brata Jurija Žige.⁵³ Na to kupčijo se nanaša potrdilo, ki ga je Jurij Stubenberg spisal 30. novembra 1595 in v njem sporočil, da je od Janeza Friderika Herbersteina prejel denar za posel, ki sta ga sklenila 8. novembra 1595, in mu zato sedaj predaja urbar za prodano posest.⁵⁴

S tem pa prodaja stubenberških posesti še ni bila zaključena, Jurij je Herbersteinu prodal še številne druge posesti in pravice, celo tri mline na Dravi ter podložnike v vaseh Dvorjane, Spodnji in Zgornji Duplek, Žitečka vas, Zgornja in Spodnja Korena, Zimica, Dogoš in Starše.⁵⁵

Stubenbergova materialna stiska je bila očitno tako brezizhodna, da je Juriju Herbersteinu nameral prodati še preostale dele vurberške posesti razen samega gradu in pristave.⁵⁶ Slednjič do te prodaje ni prišlo, čeprav sta omenjena plemiča še dolgo nadaljevala pogovore in pogajanja o prodaji oziroma nakupu Vurberka.⁵⁷

Slednjič je Jurij Stubenberg po več kot desetletju pogajanj o prodaji Vurberka oziroma posesti, ki so ostale od nekdanj mnogo obsežnejšega gospostva, leta

1616 Vurberk prodal Filibertu Schranzu Schranzenegu (s polnim nemškim imenom: Johann Philibert Schranz von Schranzenegg und Forchtenstein). Starosta vurberške linije družine Stubenberg si je pridržal pravico do ponovnega odkupa, iz prodaje pa sta bili izvzeti cerkev in rodbinska grobnica. Novi lastnik Vurberka Schranz ga je že tri leta kasneje, 1619, prodal naprej, toda Stubenberg oziroma njegova družina ga ni nikoli več odkupila.

Jurij Stubenberg je umrl že leto za tem. Dobra dva meseca po njegovi smrti, 9. julija 1620, sta komisarja, ki ju je za to nalogo določilo štajersko deželno plemstvo, v prisotnosti Jurija Žige in Franca III. Stubenberškega, sina Jurijevega tudi že pokojnega brata Franca, sestavila njegov inventar. Ker se je ta pravni akt odvijal v Šentjanžu na Dravskem polju oziroma v Staršah, je mogoče sklepati, da je bilo Jurijevo zadnje prebivališče prav tam.⁵⁸ Tudi ta dokument je z več zgodovinskih perspektiv sila dobrodošel vir, saj omogoča vpogled v številne drobce iz življenja štajerskega plemiča na začetku 17. stoletja.

Jurijev brat Jurij Žiga Stubenberg (1570–1632) je po očetu podedoval Ravno polje, ki se je prav v njegovem času izoblikovalo v samostojno zemljiško gospostvo. Zanj so sicer morali žrtvovati nekaj posesti gospostva Vurberk, kar je še dodatno razdrobilo nekdanjo obsežnost matičnega sedeža družine. Ravno polje je bilo zaradi veroizpovedi svojega gospodarja prav tako protestantsko »oporišče«.⁵⁹ Prepričana protestantka je bila tudi četrta (!) soproga Jurija Žige Stubenberškega, Regina Sibila Khevenhüller. Ko je cesar Ferdinand II. začel s protireformacijsko ofenzivo in 1. avgusta 1628 izdal patent, s katerim je protestantskemu plemstvu dežele postavil ultimat o spreobrnitvi v katolištvo ali izselitvi, sta se Jurij Žiga in njegova soproga odločila, da zapustita notranjeavstrijske dežele. Avgusta 1629 sta se iz Koroške podala proti Nürnbergu.⁶⁰

Odsev delovanja Jurija Žige Stubenberga predstavlja dvorec Ravno polje oziroma žalostne razvaline tega nekoč izjemnega spomenika renesančne arhitekture na Slovenskem. Na tem mestu velja omeniti, da se je v središču mesta Ptuj ohranil opredmeteni spomin na najmlajšo sestro Jurija Žige, hčer Baltazarja in Magdalene Stubenberg: v Jurijevi cerkvi na Ptujju je vzidan epitaf Ane Suzane Stubenberg, v drugem zakonu poročene Vetter, za katerega pa se (še) ne ve, kdaj, zakaj in kako je prišel na to mesto.

Tudi po letu 1616 so bili člani vurberške veje Stubenbergov navzoči v širšem prostoru Vurberka. V poznih dvajsetih letih 17. stoletja so od še žive-

pamo prehitro o veroizpovedi umrlega, kajti tovrstne napise najdemo na spomenikih obeh veroizpovedi, tako katoliške kot protestantske, in so v prvi vrsti izraz splošne krščanske pobožnosti sodobnega sveta (Zajic, *Grabdenkmäler*, str. 287 in 296). Kar se tiče verske pripadnosti Jurija in Helene Stubenberg, jo je mogoče preveriti v več virih, ki pa vsi nedvomno izpričujejo njuno pripadnost protestantizmu.

⁵² Sapač, *Grad*, str. 102–104; StLA, Nachlass Loserth, K 13/H 678, 8.

⁵³ ZAP-51, 53, 8. XI. 1595. O poslih med Stubenbergom in Herbersteinom prim. tudi ZAP-51, 51 in 52.

⁵⁴ ZAP-51, 54, 30. XI. 1595 in ZAP 70, R-63, 1595.

⁵⁵ ZAP-51, 55, 1. XII. 1595.

⁵⁶ ZAP-51, 56, 1. XII. 1595, Graz.

⁵⁷ Prim. StLA, AS, K 51/H 438, Ämter und Herrschaften, Herrschaft Wurmberg, korespondenca o prodaji gospostva Vurberk.

⁵⁸ To potrjuje večkratna omemba kraja v nadaljnjem besedilu inventarja, sicer pa je družina Stubenberg najkasneje v času Baltazarja II. v Šentjanžu posedovala dvor. Prim. StLA, ALR, LR Stubenberg, K 1247, Inventar nach Georg d. Ä., 1620, št. 13.

⁵⁹ Koropec, Vurberk, str. 46.

⁶⁰ Loserth, *Drei Dichter*, str. 143.

Epitaf Ane Suzane Stubenberg (foto: Maja Toš).

čih članov družine emigrirali vsi razen Franca III., edinega sina Franca II. Stubenberga, ki je (p)ostal katolik ter se poročil z meščanko. Živel je na Ptuju na tamkajšnjem Spodnjem dvoru in umrl 9. junija 1636 brez potomcev. Septembra istega leta so trije komisarji sestavili inventar njegove zapuščine. Razen Spodnjega dvora, vinograda, nekaj uradov in dajatev je premoženje zadnjega moškega predstavnika družine, ki je ostal na Štajerskem, v primerjavi z nekdanjim obsegom posesti družine v 15. stoletju obsegalo le še drobtinice.⁶¹ Popisu posesti sledi seznam ostalega premoženja, začevši z gotovino, pri kateri je zabeleženo zgolj: »nič«. Sledi popis dokumentov, skupno je naštetih 33, ki deloma segajo v 15. stoletje. Za 29 nemških, deset latinskih in 15 francoskih zavedenih knjig žal ne izvemo naslovov, prav tako ne vemo, za katera dela gre pri dveh velikih in 44 manjših slikah, ki so pripadale umrlemu. Sledijo še vsakdanji predmeti, kot so obleke, posteljnina in hlevska oprema.⁶²

Frančeva vdova Barbara je umrla štiri leta za svojim možem. 19. aprila 1640 so popisali še njeno zapuščino. Pri popisu predmetov izstopa omemba več pečatov njenega pokojnega moža, pri katerih pa je

zabeleženo, da so že uničeni, ter Stubenbergov pečatni prstan, ki je bil v celoti izdelan iz zlata.⁶³

Po Frančevi smrti so se sorodniki iz kapfenberške veje trudili, da bi Spodnji dvor in Vurberk dobila v fevd sinova Jurija Žige Stubenberga, ki sta kot protestanta živela na Nemškem, toda te želje se niso uresničile. Njuni otroci, predstavniki sedme generacije vurberške linije družine Stubenberg, so bili istočasno predstavniki poslednje generacije svoje družine, ki je v moški liniji izumrla leta 1691, zadnja predstavnica rodu pa je umrla v 20. letih 18. stoletja.

Epilog

Aprila 2016 je minilo natanko 400 let, odkar so vurberški Stubenbergi prodali svoj matični grad in zemljiško posest. Grad je v stoletjih večkrat menjal lastnike. Februarja 1945 so ga bombardirala zavezniška letala, pri čemer je bilo huje poškodovano ostrešje in zgornja nadstropja, sicer pa je grad Vurberk vojno preživel kot dokaj dobro ohranjena razvalina. Po nacionalizaciji posestva in gradu leta 1946 je vnema pristojnih oblasti, da bi grad obnovili, postopoma ugašala. V zgodnjih 50. letih 20. stoletja so v uvodu omenjeno bogato kamnoseško obdelano triforno okno z Vurberka prenesli na blejski grad.⁶⁴

S politično ideologijo prepojen odklonilni odnos do simbolov plemstva je slednjič tudi grad Vurberk

⁶¹ StLA, ALR, LR Stubenberg, K 1247, Inventar nach Franz III. von Stubenberg. Kako je družina Stubenberg prišla ob Pohorski Dvor, ni znano, vemo pa, da se je Volf Stubenberg iz kapfenberške linije še leta 1659 trdil, da bi to posest znova pridobil (Loserth, *Geschichte*, str. 248).

⁶² StLA, ALR, LR Stubenberg, K 1247, Inventar nach Franz III. von Stubenberg. En izvod inventarja je šel deželi, drugega je dobila Frančeva vdova.

⁶³ StLA, ALR, LR Stubenberg, K 1247, Inventar nach Barbara von Stubenberg.

⁶⁴ Sapač, *Grad*, str. 13–16 in 60–61.

Pogled na Vurberk na razglednici iz leta 1935 (foto: <http://www.dlib.si/>).

... in 80 let kasneje, leta 2015 (foto: Maja Toš).

privedel do dokončnega propada. Odločilno pa je zaznamoval tudi odnos slovenskega zgodovinopisja do raziskovanja plemstva, čeprav se je to tabuizirano področje zgodovinske znanosti na Slovenskem v preteklih desetletjih postopoma osvobodilo politične instrumentalizacije in s temeljnimi raziskavami prišlo do številnih novih dognanj v poznavanju tega kompleksnega družbenega okolja.⁶⁵

Raziskave vurberške veje plemiške družine Stubenberg kažejo, kako pomembno in odgovorno vlogo so njeni člani odigrali v številnih funkcijah, ne zgolj kot zemljiški gospodje na politično-administrativ-

ni in gospodarski ravni, temveč tudi na socialnem, religioznem in kulturnem področju. Z naročanjem gradbenih in umetniških del, v katerih odsevajo njihova miselnost, želja po izkazovanju premožnosti in prestiža, sledenje gradbenim trendom sodobnega časa in dojemanje lastnega stanu, so Stubenbergi med 15. in 17. stoletjem odločilno zaznamovali svoj življenjski prostor. Prav z izgradnjo Vurberka je ta družina ustvarila spomenik, ki je temeljito spremenil podobo pokrajine, v kateri je bil postavljen, in kljub uničenju ostal del kulturne dediščine neizmerne vrednosti. Tako grad Vurberk kot družina Stubenberg, čeprav je dolgo ležala v pozabi, sta postala del zgodovine slovenskega prostora, integrativni del tradicije, kulturne-ga izročila in identitete območja današnje Slovenije.

⁶⁵ Znanstvenim razpravam o tej problematiki so se posvetili predvsem Peter Štih, Miha Preinfalk in Maja Žvanut.

Materialni relikti, ki so ostali za njimi, dopolnjujejo in podpirajo rezultate analize poročne politike vurberških Stubenbergov, katerih sorodstvena mreža se je (raz)pletla prek meja Štajerske. Zato se je širši življenjski prostor te linije Stubenbergov razprostrl prek meja lokalnega in regionalnega, prek meja vojvodine Štajerske v sosednji vojvodini Kranjsko in Koroško, na območje današnjih avstrijskih zveznih dežel Spodnje in Zgornje Avstrije ter v zahodnomadžarski in hrvaški prostor.

Čeprav je njihov nekdanji sedež, grajsko poslopje Vurberka, danes le še razvalina, že samo sprehod po arealu preživelega kamenja in kanček domišljije zadoščata, da si človek ustvari predstavo o nekdanji razsežnosti gradu. Številni materialni fragmenti, arhitektura ali le njeni posamični elementi ter predvsem pisni dokumenti, ki so jih ustvarili vurberški Stubenbergi, gradijo most med nekoč in danes ter utelešajo prisotnost te družine v njihovi nekdanji domovini vse do leta 2016, polna štiri stoletja po tem, ko so prodali svoj matični grad.

Slednjič je zgodovinsko naključje, ki ga lahko populistično poimenujemo usoda, pripeljalo do tega, da je morda najlepši materialni ostanek nekdanjega gradu Vurberk, ki so ga dali zgraditi člani družine Stubenberg, postal del blejskega gradu, enega najbolj reprezentativnih, še danes obstoječih gradov na Slovenskem. To je še en dokaz, kako fizično uničenje vendarle nikoli ne (z)more povsem izbrisati tega, kar je bilo. Včasih zadostuje že zgolj delo zgodovinarjev, da zgodbe pozabljenih prednikov prikličejo iz zaprašenih arhivov na plan.

Trifora z Vurberka na svojem prvotnem mestu
(foto: <http://www.dlib.si/>).

VIRI IN LITERATURA

ARHIVSKI VIRI**

ARS – Arhiv Republike Slovenije

AS 730, Gospodstvo Dol, fasc. 128, Gallenberška korespondenca

NŠAM – Nadškofijski arhiv Maribor

Fond škofijska pisarna, Dekanati, D XXII, Ptuj: Beneficij Vurberk, 16. do 18. stoletje, šk. 2 in šk. 11

ÖNB – Österreichische Nationalbibliothek, Wien
Handschriftensammlung, Codex 13996

StLA – Steiermärkisches Landesarchiv, Graz

AUR – Allgemeine Urkundenreihe

ALR – Altes Landrecht, Landrecht Stubenberg (LR), K 1247

AS – Familienarchiv Stubenberg: K 2, Genealogische Aufzeichnungen; K 4/H 68, Testamente; K 7/H 81, H 82, H 84, Erbteilungen; K 8/H 99, Erbstreitigkeiten; K 12/ H 120, H 121, H 127, Familienkorrespondenz; K 50/H 430, H 431, H 432; K 51/H 438, Ämter und Herrschaften, Herrschaft Wurmberg; K 56/H 480, Salzburger Lehen den Niederhof in Pettau und Haus Wurmberg betreffend

Archiv der steirischen Landstände (Landschaftliches Archiv): Laa. A. Antiquum, Gruppe VI, Finanzwesen: Gülterschätzung 1542, Bd. 43, Nr. 634: Wurmberg Schloss

Handschriftensammlung: HS 1285

Nachlass Loserth, K 13/H 678: Manuskripte und Notizen zu Publikationen, Stubenberg, Graz 1931, 73 Bl.

ZAP – Zgodovinski arhiv Ptuj

ZAP 51, Zbirka listin: št. 51, 52, 53, 54, 55 in 56
Rokopisna zbirka, Urbarji: ZAP 70, R-63, Urbar za posest ter vinsko desetino Hrastovec, 8. XI. 1595

LITERATURA

Bartsch, Zacharias: *Wappen-Buch, darinnen aller geistlichen Prelaten, Herren vnd Landleut auch der Stett des Fürstenthumbs Steyer Wappen und Insignia, mit ihren farben, nach ordnung, wie die im Landthaus zu Graz angemalt zu finden. Facsimile Ausgabe mit historischen und heraldischen Anmerkungen von Josef von Zahn und Alfred Ritter Anthony von Siegenfeld.* Graz/Leipzig: Moser Verlag, 1893.

** Legenda nemških okrajšav: K = Karton/škaf (šk.); H = Heft/zvezek; F = fascikel; Bd. = Band/zvezek; Nr. = Nummer/številka; Bl. = Blatt/list.

- Hajdinjak, Boris in Polona Vidmar: *Gospodje Ptujski. Srednjeveški vitezi, graditelji in meceni*. Ptuj: Pokrajinski muzej, 2008.
- Hernja-Masten, Marija: Grb plemiške rodbine Stubenberg z Vurberka – 1592. *Novice občine Duplek*, 1. 13, št. 2, 19. 6. 2008, str. 8.
- Höfer, Rudolf K.: *Die landesfürstliche Visitation der Pfarren und Klöster in der Steiermark in den Jahren 1544/45. Edition der Texte und Darstellung zu Nachrichten über das kirchliche Leben*. Quellen zur geschichtlichen Landeskunde der Steiermark 14. Graz: Selbstverlag der Historischen Landeskommission für Steiermark, 1992.
- Koropec, Jože: Imenjska cenitev leta 1542 in Dravsko polje. *Ptujski zbornik IV* (ur. Jože Curk). Ptuj: Obzorja, 1975, str. 195–199.
- Koropec, Jože: Med Dravo in Dravinjo v 16. stoletju. *Ptujski zbornik V* (ur. Marjeta Ciglencečki et al.). Ptuj: Skupščina občine, 1985, str. 345–358.
- Koropec, Jože: Srednjeveški Vurberk. *V ogledalu časa. Zbornik Občine Duplek* (ur. Marjan Toš). Duplek: Občina, 2006, str. 41–55.
- Lang, Alois: *Die Salzburger Lehen in Steiermark bis 1520 II*. Veröffentlichungen der Historischen Landeskommission für Steiermark 31. Graz: Leuschner & Lubensky, 1939.
- Lazar, Tomaž: *Poznosrednjeveško topništvo na Slovenskem. Raziskave dveh zgodnjih topov iz Pokrajinskega muzeja Ptuj-Ormož*. Ljubljana: Narodni muzej, 2015.
- Losert, Johann: *Das Archiv des Hauses Stubenberg. Supplement II. Archivregister von Wurmberg aus den Jahren 1498 und 1543 nebst einem Wurmberger Schloßinventar von 1525*. Veröffentlichungen der Historischen Landeskommission für Steiermark 28. Graz: Selbstverlag der Historischen Landeskommission für Steiermark, 1911.
- Losert, Johann: *Das Archiv des Hauses Stubenberg*. Veröffentlichungen der Historischen Landeskommission für Steiermark 22. Graz: Selbstverlag der Historischen Landeskommission für Steiermark, 1906.
- Losert, Johann: Drei Dichter aus dem Hause Stubenberg. Hans Wilhelm, genannt der Unglückselige. Georg Augustin und Otto Gall, die letzten vom Mannsstamme des Hauses Stubenberg-Wurmberg. *Zeitschrift des Historischen Vereins für Steiermark*, 8, 1910, 3–4, str. 135–156.
- Losert, Johann: *Geschichte des Altsteirischen Herren- und Grafenhauses Stubenberg*. Graz/Leipzig: Moser's Buchhandlung, 1911.
- Nehring, Karl: *Matthias Corvinus, Kaiser Friedrich III. und das Reich. Zum hunyadi-sch-habsburgischen Gegensatz im Donauraum*. Südosteuropäische Arbeiten 72. München: Oldenbourg, 1975.
- Sapač, Igor: *Grad Vurberk. Vrhunci grajske arhitekture na Slovenskem* (tipkopis). Ljubljana 1998.
- Simoniti, Vasko: *Vojaška organizacija na Slovenskem v 16. stoletju*. Ljubljana: Slovenska matica, 1991.
- Slekovec, Matej: *Wurmberg. Topographisch-historische Skizze*. Maribor: samozaložba, 1895.
- Slovenski zgodovinski atlas* (ur. Drago Bajt in Marko Vidic). Ljubljana: Nova revija, 2011.
- Sulič Urek, Neva: Nova dognanja in odkritja v sakralni arhitekturi Slovenskih gor. *Časopis za zgodovino in narodopisje*, 76, 2005, 1–2, str. 125–154.
- Šmitek, Zmago: Vurberk: Kačji grad sredi svete pokrajine. *V ogledalu časa. Zbornik Občine Duplek* (ur. Marjan Toš). Duplek: Občina, 2006, str. 91–98.
- Šmitek, Zmago: Zmajsko seme: topografija slovenskega izročila o Kresniku. *Studia mythologica Slavica*, 12, 2009, str. 169–185.
- Toš, Maja: *Die Stubenberg auf Wurmberg. Zwei Jahrhunderte einer Familiengeschichte (1441–1616)*. Dissertation, Historisch-Kulturwissenschaftliche Fakultät der Universität Wien. Wien, 2015.
- Toš, Maja: Die Wurmberger Linie der Stubenberg im Zeitalter der Konfessionalisierung. *Frühneuezeitforschung in der Habsburgermonarchie. Adel und Wiener Hof – Konfessionalisierung – Siebenbürgen. Publikationen der ungarischen Geschichtsforschung in Wien VII* (ur. István Fazekas – Martin Scheutzh – Csaba Szabó – Thomas Winkelbauer). Wien: Institut für Ungarische Geschichtsforschung in Wien, 2013, str. 13–32.
- Veselsky, Oskar: *Die Konsekrationsberichte aus den Ordinations- und Konsekrationsprotokollen der Bischöfe von Lavant im 16. Jahrhundert*. Quellen zur geschichtlichen Landeskunde der Steiermark 11. Graz: Selbstverlag der Historischen Landeskommission für Steiermark, 1997.
- Vidmar, Polona: Grad Vurberk: Lastniki, stavbe in oprema. *V ogledalu časa. Zbornik Občine Duplek* (ur. Marjan Toš). Duplek: Občina, 2006, str. 57–89.
- Vilfan, Sergij: *Pravna zgodovina Slovencev. Od nastitve do zloma stare Jugoslavije*. Ljubljana: Slovenska matica, 1996.
- Voje, Ignacij: Die Türkeneinfälle in das Pettau Gebiet und deren Folgen. *Begegnung zwischen Orient und Okzident. Eine Ausstellung vom Landesmuseum Pettau in Zusammenarbeit mit vielen Fachleuten aus Österreich und Slowenien* (ur. Marjeta Ciglencečki – Maximilian Grothaus). Ptuj: Pokrajinski muzej, 1992, str. 21–29.
- Zadnikar, Marijan: *Ptujška gora. Visoka pesem slovenske gotike*. Ljubljana: Družina, 1992.
- Zajic, Andreas: »Zu ewiger gedächtnis aufgerichtet«: Grabdenkmäler als Quelle für Memoria und Repräsentation von Adel und Bürgertum im Spätmittelalter und in der Frühen Neuzeit; das Beispiel Niederösterreichs. Wien: Oldenbourg, 2004.
- Žvanut, Maja: *Plemiške zgodbe. Kranjsko plemstvo v šestnajstem in sedemnajstem stoletju*. Ljubljana: Vi-harnik, 2009.

S U M M A R Y

The Stubenbergs of Vurberk (Wurmberg) and their mark on their local environment

The Vurberk/Wurmberg line of the Lords of Stubenberg represents a side branch of this Styrian noble family, which was named after its seignior and homonymous castle Vurberk in the southern part of the Duchy of Styria. The Vurberk line was established with the marriage of Leutold Stubenberg and Agnes of Ptuj/Pettau, a sister of Frederick IX of Ptuj, whose death in 1438 led to the extinction of the male line of the Lords of Ptuj. Under the partition agreement, which she concluded with her sister Ana in 1441, Agnes received, among others, Vurberk, a fief of the Salzburg Archdiocese, which remained in the possession of Agnes's and Leutold's descendants, members of the Stubenberg family from the Vurberk line, for another 175 years.

A number of written documents have been preserved from that period that now chiefly serve as sources for studies conducted by (art) historians and

researchers of other scientific disciplines, as well as some material traces, primarily interventions into the architectural landscape that took place under the supervision of the Stubenbergs from Vurberk. They are presented in the article at hand.

2016 also marks the four hundred years since the Vurberk line of the Stubenberg family sold its home and now ruined Vurberk Castle. Due to the aforementioned jubilee, as well as the fact that this family procured numerous construction works and thorough reconstructions of the Vurberk Castle, it seems only reasonable to revive the memory of their existence. It is also worth noting that the traces of the more than two hundred years long presence of the Vurberk line of the Lords of Stubenberg in the area offer a varied insight into the family's living environment in the former border area of the Holy Roman Empire. In particular, they demonstrate how tight the history of this family is inseparably connected to the history of Styria, as much to the part which now belongs to the Republic of Austria as to the part which now lies in the Republic of Slovenia. The Vurberk line of the Lords of Stubenberg should therefore be taken into account in future historical research, especially in relation to nobility, a research area that has long remained neglected within the Slovenian historical science.